

УДК [355.1(477):623.618:32.019.5:070]"1991/2014"
DOI: 10.33402/nd.2022-10-213-223

Роман ПОРОНЮК

*ад'юнкт штатний науково-організаційного відділу
Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5289-9431>
e-mail: rporon@gmail.com*

Ольга ГАПЕЄВА

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
професор кафедри мобілізаційної, організаційно-штатної, кадрової роботи та
оборонного планування
Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3145-7025>
e-mail: o.gapeewa@gmail.com*

ЗАРОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНИХ СТРУКТУР ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В 1991–2014 РОКАХ

Розглянуто процес утворення й трансформації структур зв'язків із громадськістю в системі Міністерства оборони України: пресцентрів у командуваннях родів і видів військ (сил) Збройних сил України, пресслужб оперативних командувань, посад пресофіцерів дивізійної (бригадної) ланки, а також супутній процес оптимізації чисельності військових друкованих періодичних видань у 1991–2014 рр.

Основну увагу зосереджено на дослідженні джерельного комплексу відомчих організаційно-розпорядчих актів із питань діяльності структур зв'язків із громадськістю і документів, які зберігаються в особистих архівах колишніх працівників пресслужб оперативних командувань за період, визначений хронологічними межами наукової розвідки. Більшість джерел введено до наукового обігу вперше.

Встановлено, що Україна – одна з перших країн колишнього СРСР, яка створила систему зв'язків із громадськістю у власних збройних силах, що є свідченням демократичного шляху розвитку держави. Доведено, що, незважаючи на суттєве скорочення кількості військових засобів масової інформації і постійний пошук оптимальної моделі інформаційно-медійного супроводження заходів військового будівництва в Україні, вдалося зберегти кваліфікованих фахівців-журналістів та надалі забезпечувати виконання завдань за призначенням.

Ключові слова: Збройні сили України, ЗМІ, зв'язки з громадськістю, військова преса, медіа, інформаційна війна, пресслужба.

Повномасштабній збройній агресії Російської Федерації (РФ) проти українського народу передувала багаторічна системна інформаційна агресія східного сусіда та 8 років війни на Сході України. Нагальною є необхідність удосконалення форм, методів і засобів інформування суспільства щодо подій сьогодення та здійснення заходів інформаційної протидії, адже інформація – це завжди неймовірно дієва та важлива зброя. Саме тому актуальності набуває пошук оптимальних шляхів залучення цивілізованого світу для підтримки Збройних сил України (ЗСУ) у відбитті російської агресії, протидії негативному інформаційному впливу противника та в цьому контексті – удосконалення діяльності структур зв'язків із громадськістю Міністерства оборони України.

Пресслужби військового відомства відіграють головну роль в інформуванні особового складу ЗСУ та суспільства в питаннях, що стосуються національної безпеки, діяльності ЗСУ, є важливим комунікаційним ланцюжком між командуванням українського війська та громадянами держави, створенні й поданні ексклюзивної інформації, підтримці позитивного іміджу армії, своєчасному реагуванні на кризові чи «фейкові» повідомлення. Від їхньої ролі, адекватного реагування на ситуацію залежатиме і рівень довіри суспільства до збройних сил, і стан національної безпеки держави; якісні показники комплектування української армії військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом, проведення призову на строкову службу та мобілізації, успішність ведення бойових дій, міжнародна підтримка тощо.

Питання діяльності інформаційно-медійних структур у ЗСУ в період 1991–2014 рр. досліджували: відомий український історик Сергій Сегеда, філолог Сергій Горевалов, журналіст Ігор Халявінський. Так, останній обґрунтував економічну доцільність дивізійних газет і необхідність їхньої трансформації відповідно до вимог сучасності¹. Сергій Сегеда вивчав українську військову пресу як чинник національного військового будівництва². А С. Горевалов присвятив низку досліджень змісту публікацій у військовій пресі перших років незалежності України. Необхідно зауважити, що предметом цих наукових розвідок стали періодичні друковані видання, натомість структура й діяльність інформаційно-медійних структур на рівні пресслужб (прес-центрів) розглядається вперше.

Мета статті – проаналізувати історичні передумови утворення інформаційно-медійних структур Міністерства оборони України, трансформацію їхніх завдань у контексті заходів реформування українського війська на підставі вивчення організаційно-розпорядчої документації з цього питання.

У радянський період діяльність військових журналістів переважно була спрямована на пропаганду та реалізацію ідей однієї політичної сили – Комуністичної партії Радянського Союзу (КПРС). Відтак військовій масмедіа були представлені: газетами, телебаченням, відділами спецпропаганди та безпосередньо відділами пропаганди у складі політичних управлінь військових округів. У класичному розумінні служби зв'язків із громадськістю в армії не існувало, хоча й робилися певні спроби її утворення у часи «перебудови» та останні роки існування СРСР із метою впливу

¹ Інтерв'ю з І. Халявінським – начальником прес-служби МО України (записано 20.05.2022) / *Особистий архів Р. Поронюка*.

² Сегеда С. Українська військова преса як чинник національного військового будівництва (XX – початок XXI ст.). Київ, 2013. Автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 20.02.22 / Національний університет оборони України ім. Івана Черняховського. Київ, 2013. 36 с.

на ситуацію та через критичні зауваження щодо війни в Афганістані, постійну увагу через «дідівщину» тощо.

Перша згадка про роботу позаштатного пресцентру Збройних сил СРСР, утвореного лише для висвітлення виводу радянських військ з Афганістану, датована 1989 р. Його роботу організували офіцери військових газет і політпрацівники окружного рівня. Зокрема, у книзі «Журналісти стріляють не кулями» знаходимо інформацію, що для висвітлення виводу радянських військ з Афганістану пройшло акредитацію понад 200 журналістів, але робота пресцентру була недостатньо організованою – відчувався брак досвіду³. Проте реалізувати ідею створення штатних пресцентрів у радянський час через величезний спротив партійної номенклатури та протиріччя між правдою і комуністичною ідеологією так і не вдалося. Окрім того, припинила існування й сама тоталітарна держава.

Важливим і доведеним фактом є те, що у ЗСУ раніше від усіх армій країн колишнього Радянського Союзу було створено службу зв'язків із громадськістю. Перший Міністр оборони України генерал-майор Костянтин Морозов від початку роботи на посаді усвідомив важливість і необхідність існування підрозділу, який організуватиме та допомагатиме війську комунікувати із засобами масової інформації (ЗМІ). Тому ще до офіційного визнання Верховною Радою України і скликання своїх Збройних сил (6.12.1991 р.) генерал-майор 15 жовтня 1991 р. прийняв рішення про залучення до робочої групи зі створення Міністерства оборони України офіцера, який відповідатиме за організацію та супроводження інформаційної діяльності ЗСУ. До складу групи ввійшов і майор Олександр Клубань. Надалі правовою основою для розвитку служби зв'язків із громадськістю став Наказ Міністра оборони України (по особовому складу) № 5 від 29.12.1991 р. про призначення майора О. Клубаня начальником пресслужби Міністерства оборони України. З 2010 р. ця дата стала Днем інформаційно-медійних структур Міністерства оборони та Збройних сил України⁴. Відтоді й почали функціювати пресслужби ЗСУ, вдосконалювалася нормативно-правова база, форми і методи роботи, критерії відбору офіцерів на посади, набувався досвід. Цікаво, що спочатку пресслужба організаційно була частиною Головного штабу ЗСУ, проте вже 1992 р. її приєднали до штату Міністерства оборони.

Розгляньмо один із перших документів з організації діяльності пресслужби Міністерства оборони України, датований 1993 р. Так, згідно з положенням визначено, що пресслужба Міністерства оборони України – офіційне джерело інформації цього міністерства з питань військової політики, військового будівництва і життєдіяльності ЗСУ, що підпорядковується безпосередньо міністру. Важливо, що Генеральний штаб не мав у штаті окремої пресслужби. Відтак начальник пресслужби одночасно був прессекретарем і Міністра оборони України, і Генерального штабу ЗСУ. Серед основних завдань пресслужби визначено:

- інформування населення через ЗМІ про діяльність ЗСУ;
- озвучення офіційної позиції ЗСУ;
- управління інформаційною діяльністю пресцентрів видів ЗСУ та військових округів;

³ Журналісти стріляють не кулями / упоряд. О. М. Клубань. Київ: АНТ, 2013. С. 43–44.

⁴ Журналісти стріляють не кулями. С. 51.

- узагальнення інформації, яка надходить до Міністерства оборони України для підготовки інформаційних повідомлень (заяв);
- моніторинг ЗМІ;
- організація та проведення брифінгів, пресконференцій із керівним складом Міністерства оборони України та Генерального штабу;
- робота з журналістами щодо підготовки матеріалів про ЗСУ та їхнє подальше висвітлення⁵.

Зазначені завдання пресслужби Міністерства оборони України зразка 1993 р. стали підґрунтям для її подальшого функціонування. Враховуючи динаміку розвитку суспільства, зародження нової системи цивільних ЗМІ, ці завдання удосконалювалися та модернізувалися. Виникала потреба відповідати вимогам часу, запитам суспільства, необхідність бути конкурентоспроможними задля інформаційного лідерства та комунікації.

Щодо періодичних військових видань, які ми одержали у спадок від СРСР на 1991 р., то на теренах України були: окружні військові газети «Ленинское знамя» (Київський військовий округ); «Слава Родины» (Прикарпатський); «Защитник Родины» (Одеський); газета військ протиповітряної оборони «Страж неба»; 15 дивізійних видань; преса вищих військових навчальних закладів⁶. Редакції видань перейшли в підпорядкування Міністерства оборони України з ухваленням Закону України «Про Збройні сили України». Структурно вони були підпорядковані підрозділам, що здійснювали інформаційно-пропагандивне забезпечення у структурах виховної роботи.

Надалі військові видання змінювали свої радянські назви та пристосовувалися до нових реалій у незалежній демократичній державі. Сергій Сегеда в дисертаційному дослідженні зазначає: «У цей час до системи інформаційно-пропагандистського забезпечення особового складу війська було включено центральні видання – газету “Народна армія” (з 1991 р.) і журнал “Військо України” (з 1992 р.), центральну телерадіостудію Міністерства оборони України (з 1992 р.); газети видів Збройних Сил України – “Вартові неба” (ППО та ВПС) (з липня 1992 р.), “Флот України” (ВМС) (з 1992 р.); окружні газети – “Слава і Честь” (Одеський військовий округ) (з 14 березня 1992 р.); “Армія України” (Прикарпатський) (з 19 січня 1992 р.), багатотиражні газети навчальних центрів і навчальних закладів, науковий журнал “Наука і оборона” (з 1994 р.)»⁷.

Відтак, 19 березня 1993 р., Наказом Міністра оборони України № 50 «О введенні в действие Положения о прес-центре вида Вооруженных Сил/ Военного округа /оперативного командования/» (цікаво, що він виданий ще російською мовою)⁸ створюється абсолютно нова й нетипова система, спрямована на інформування демократичного суспільства. Вперше в історії виникли та комплектуються пресслужби військово-по-

⁵ Положення про прес-службу від 19.03.1993 / *Особистий архів полковника у відставці О. Клубаня*.

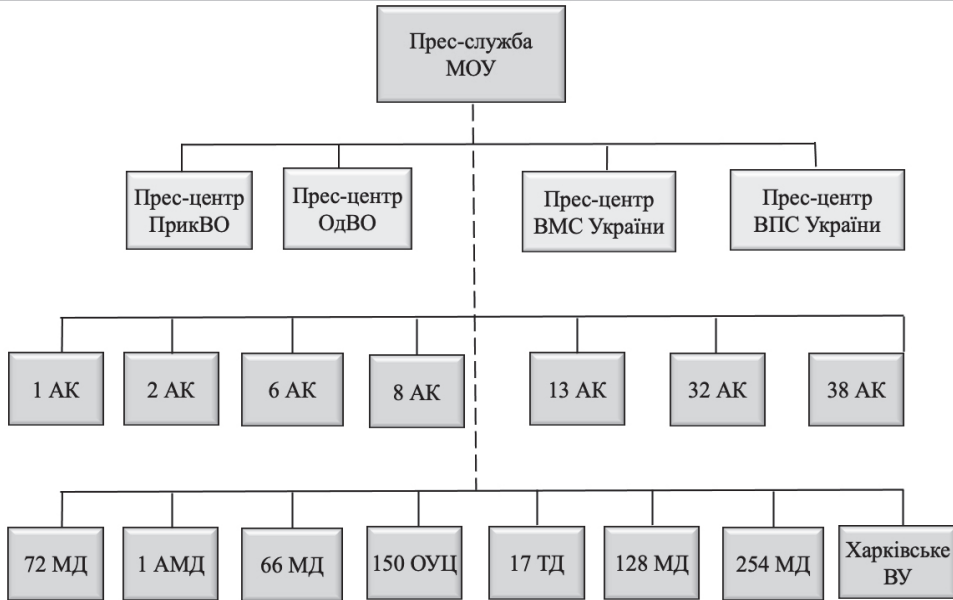
⁶ Сегеда С. П. Основні етапи трансформації військових засобів масової комунікації в контексті реформування Збройних Сил України (1991–2010 рр.). *Гілея: науковий вісник*: зб. наук. праць / гол. ред. В. М. Васькевич. Київ: ВІР УАН, 2010. Вип. 38. С. 116–123.

⁷ Сегеда С. Українська військова преса... С. 338–339.

⁸ Наказ Міністра оборони України № 50 від 19.03.1993 «О введенні в действия Положения о прес-центре вида Вооруженных Сил (Военного округа) оперативного командования» / *Особистий архів Р. Поронюка*.

вітряних сил, командування військово-морських сил і двох оперативних командувань, сім корпусів та навіть вісім дивізій. Тому, коли цей наказ було виконано, та структура пресслужби ЗСУ виглядала так⁹:

Схема інформаційних структур Збройних Сил України (станом на 12.06.1996)

Як видно зі схеми, на 1996 р. у ЗСУ була створена цілісна вертикаль пресслужб від Міністерства оборони до дивізій. Важливо зрозуміти, що офіцерів пресслужб, усвідомлюючи їхню особисту та професійну значущість, вплив на особовий склад і суспільство, намагалася підпорядкувати собі новостворена соціально-психологічна служба. Та й деякі командири на початках не розуміли значимості, призначення та функцій, вважаючи їх офіцерами виховних структур. Зокрема, на прикладі організаційної документації Прикарпатського військового округу простежується намагання упорядкувати діяльність структур зі зв'язків із пресою. Так, Наказом командувача військами Прикарпатського військового округу № 226 від 5.11.1997 р. «Про введення в дію Положення про прес-центр Прикарпатського військового округу (Західного оперативного командування) та роботу офіцерів по зв'язках з пресою корпусів та дивізій ПрикВО (ЗОК)» чітко регламентовано функції пресофіцерів і зазначено, що вони підпорядковуються безпосередньо командирам військових частин (установ). Вперше з'являється заборона на залучення пресофіцерів до виконання обов'язків, непередбачених посадою, згідно з п. 4 положення: «У відповідності з наказом Міністра оборони, командуючого військами ПрикВО (ЗОК) забороняється використовувати

⁹ Схема інформаційних структур Збройних Сил України 1996 р. / Особистий архів полковника у відставці О. Клубаня.

старших офіцерів та офіцерів по зв'язках з пресою корпусів та дивізій на роботи, котрі не пов'язані з їх службовою діяльністю (наряди, участь у комісіях, призначенням керівниками різноманітних груп і т. д.)»¹⁰. Важливо констатувати, що ця вимога зберігається й донині.

Відзначимо, що структури зв'язків із громадськістю створювалися в умовах реформування чисельності Збройних сил України. Тому пресслужби формували з офіцерів періодичних друкованих видань із метою збереження фахівців, яких через економічну недоцільність утримання редакцій паперових видань скорочували. До створення цих підрозділів пресекретар Міністерства оборони України надав низку пропозицій щодо структури пресслужб. Зокрема, він наголосив: «В цілому Служба інформації та громадських зв'язків це не тільки окремий структурний підрозділ Центрального апарату Міністерства оборони, а й інформаційно-аналітична система, яка охоплює усі Збройні Сили. Створити її при найменших затратах можливо:

- провівши у прес-службі МО внутрішню реорганізацію з додатковим введенням до її штату відділу зв'язків з громадськістю (4–5 чол.);

- реорганізувавши прес-центри видів Збройних Сил і військових округів у Центри інформації та громадських зв'язків, підпорядкованих безпосередньо командуючим. Ці центри, інформаційно-аналітичною діяльністю яких керує Служба інформації та громадських зв'язків Міністерства оборони, працюють на регіональному рівні;

- за рахунок скорочення багатотиражових дивізійних газет (видавалось 11 газет) ввести в штати армійських корпусів і розгорнутих з'єднань посади офіцерів по зв'язках із пресою та громадськістю, підпорядкованих відповідним командирам. Керівництво їх інформаційно-аналітичною роботою, яка ведеться на місцевому рівні, мають здійснювати Центри інформації та громадських зв'язків видів ЗС та військових округів.

Видання “малої преси” сьогодні – малоєфективне та дуже коштовне. Розгортання дивізійних газет доцільно передбачити на воєнний час.

Створення нової інформаційно-аналітичної системи не потребує значних штатно-структурних змін. Загальна чисельність особового складу такої системи не перевищить сумарної кількості офіцерів, що служать у редакціях багатотиражових газет, прес-центрах видів ЗС і військових округів та прес-службі МО. До того ж військовими журналістами зі скорочених газет можна поповнити некомплект газет округів та видів Збройних Сил»¹¹.

Надалі модель діяльності пресслужб було взято за основу. Враховуючи заходи з реформування ЗСУ, перейменування деяких підрозділів, перехід від дивізійно-полкової системи до бригадно-батальйонної, впродовж наступних років упровадили низку змін:

- пресслужби дивізій скорочено, у полках нові не створювалися;
- пресслужби військових округів переформовані у пресслужби оперативних командувань;

¹⁰ Наказ командувача військами Прикарпатського військового округу № 226 від 05.11.1997 «Про введення в дію Положення про прес-центр Прикарпатського військового округу (Західного оперативного командування) та роботу офіцерів по зв'язках з пресою корпусів та дивізій ПрикВО (ЗОК)». С. 5 / Особистий архів автора Р. Боронюка.

¹¹ Пропозиції щодо реформування прес-служби Міністерства оборони України / *Особистий архів полковника у відставці О. Клубаня.*

– пресслужби армійських корпусів залишалися без змін до розформування корпусів.

У 2004 р. створено посади офіцерів зі зв'язків із пресою у Національному університеті оборони України та Харківському військовому.

Важливим етапом у становленні інформаційно-медійних структур військового відомства був період функціонування регіональних медіацентрів. Так, 7 квітня 2007 р. Наказом Міністерства оборони України № 161 було затверджено «Тимчасове положення про регіональні медіа-центри», які створювали з метою забезпечення системного та якісного інформування громадян про діяльність ЗСУ. На регіональні покладали такі завдання: інформувати суспільство про діяльність ЗСУ, підвищувати імідж міністерства. Для виконання завдань за призначенням до складу регіональних медіацентрів ввели інформаційні відділи газет «Народна армія» та Центральної телерадіостудії міністерства. Зазначимо, що в Автономній Республіці (АР) Крим ці завдання поклали на редакцію газети «Флот України» й телерадіокомпанію «Бриз». Загальне керівництво та координацію діяльності здійснював Департамент гуманітарної політики Міністерства оборони України. Безпосередньо керував регіональним медіацентром начальник інформаційного відділу газети «Народна армія». Цей підрозділ цікавий і важливим для нашого дослідження, адже такої організації до цього у ЗСУ не було. На досить мінімальну штатну чисельність особового складу покладали завдання з виготовлення інформаційної продукції (фото, відео, інформаційні повідомлення), поширення їх у військових і цивільних ЗМІ, надання коментарів представникам ЗМІ, організації брифінгів, пресконференцій, супровід цивільних журналістів на об'єкти Міністерства оборони, інформаційне забезпечення навчань тощо. Важливою перевагою було те, що ці підрозділи відповідали за інформаційний супровід діяльності військових частин та установ у зоні своєї відповідальності. Існувала взаємодія і плідна співпраця з командуванням частин. Це давало змогу демонструвати суспільству повсякденне армійське життя, швидко реагувати на кризові ситуації. Також діяльність та можливості регіональних медіацентрів значно полегшували завдання цивільним журналістам щодо комунікації із представниками ЗСУ¹².

Наступного року значні зміни відбулися у діяльності інформаційно-медійних структур. На підставі Директиви міністра оборони України від 21 липня 2008 р. «Про проведення організаційних заходів в Центральному апараті Міністерства оборони України» центральні друковані органи Міністерства оборони України «Народна армія» та «Військо України», друкований орган журнал «Атлантична панорама», редакція та видавництво газети «Флот України», Центральна телерадіостудія міністерства, телерадіокомпанія військово-морських сил «Бриз» на 1 жовтня 2008 р. перейшли в підпорядкування Управління пресслужби Міністерства оборони України¹³. Так, від 2008 р. ці видання почали використовувати для інформування суспільства про діяльність ЗСУ. Раніше, враховуючи їхнє підпорядкування структурам виховної роботи, інформаційне наповнення здебільша було внутрішнім і пропагандивним.

¹² Тимчасове положення про регіональні медіа-центри МОУ затверджене 07.04.2007 року Наказом Міністра оборони України № 161 / *Особистий архів підполковника Ю. Бакая.*

¹³ Доповідь Міністру оборони України № 235/31812 від 30.09.2008 року / *Особистий архів полковника запасу І. Халівинського.*

Структура пресслужб ЗСУ у 2008 р. набула таких рис¹⁴:

Згідно з наведеною схемою, у жовтні 2008 р. чисельність військових журналістів сягала понад 400 осіб, що давало змогу якісно інформувати суспільство про діяльність ЗСУ. Відзначимо, що більшість підрозділів успішно виконують свої завдання і сьогодні.

Додамо, у 2008 р. скорочено військові видання оперативних командувань. Офіцерами, які були військовими журналістами, доукомплектували регіональні медіацентри в Одесі, Чернігові, Львові, Дніпропетровську, Вінниці, Харкові й АР Крим.

У липні 2009 р., уперше з 1992 р., у Генеральному штабі ЗСУ створюють прес-службу, проте функціювала вона менше року – на 1 квітня 2010 р. була ліквідована¹⁵.

Потрібно також взяти до уваги той факт, що в цей період не лише ЗСУ, але й уся національна безпека України підпадають під значний вплив РФ, її агентів впливу, які робили все можливе для знищення оборонного потенціалу нашої країни. Зокрема, елементарним скороченням найбільш боєздатних з'єднань, частин та установ. Це

¹⁴ Схеми структурних підрозділів 01.10.2008 р. / *Особистий архів полковника запасу І. Хаявінського.*

¹⁵ Інтерв'ю з О. Клубанем – першим начальником прес-служби МО України / (записано 25.05.2022) / *Особистий архів Р. Поронюка.*

стосувалося і військових інформаційних структур. «Отже, на 2011 р. інформаційна структура Міністерства оборони та Збройних Сил України складалася з:

а) Департаменту преси та зв'язків із засобами масової інформації Міністерства оборони України;

б) системи друкованих видань Міністерства оборони України (3 газети: центральний друкований орган МО України “Народна армія”; друкований орган МО газети “Крила України” та “Флот України” та 5 журналів: Центральний друкований орган МО України – журнал “Військо України”, друковані органи МО – журнал “Атлантична панорама”, “Морська держава”, наукові видання “Наука і оборона”, “Воєнна історія”;

б) телерадіоорганізації: (центральна телерадіостудія МО України (програми на українському радіо та телебаченні – “Армія”, “Польова пошта”, “Доблесть Мужність Благородство”, “Служу Україні” та інші); телерадіокомпанія Військово-Морських Сил ЗС України “Бриз”;

в) медіа-центрів Міністерства оборони України;

г) прес-центрів видів ЗС України, оперативних (територіальних) командувань, армійських корпусів, вищих військових навчальних закладів та помічників командирів українських миротворчих контингентів по роботі зі ЗМІ»¹⁶.

Треба зазначити, що у процесі діяльності пресслужби Міністерства оборони України досить часто змінювалася її назва, але основні функції залишалися сталими. Динаміка зміни назв наведена в таблиці.

Таблиця

Зміна назв пресслужб МОУ

Назва	Дата
Прес-служба Міністерства оборони України	з 1991 р. по 2003 р.
Управління прес-служби Міністерства оборони України	з 2003 р. по 2010 р.
Департамент преси та інформації Міністерства оборони України	з жовтня 2010 р. по лютий 2010 р.
Департамент преси та зв'язків із засобами масової інформації Міністерства оборони України	з 2010 р. по 2020 р.

У зв'язку з реформуванням пресслужб органів військового управління довелося змінювати й нормативну базу. Зокрема, більшість функцій, які належали пресслужбам оперативних командувань, корпусів щодо організації роботи із представниками ЗМІ покладають на інші інформаційно-медійні структури, наприклад, регіональні медіацентри. Зокрема, згідно з Наказом Міністерства оборони України 14 червня 2012 р. № 399 «Про порядок допуску журналістів, працівників засобів масової інформації на об'єкти Міністерства оборони України та Збройних Сил України»¹⁷ п. 2. 8, регламентовано: «Подання, заява до Департаменту преси можуть надаватися

¹⁶ Сегеда С. Українська військова преса... С. 366.

¹⁷ Наказ Міністерства оборони України 14.06.2012 № 399 «Про порядок допуску журналістів, працівників засобів масової інформації на об'єкти Міністерства оборони України та Збройних Сил України». *Верховна рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1149-12#Text>

через регіональні медіа-центри Міноборони, прес-центри видів ЗС України, помічників по роботі із засобами масової інформації (прес-секретарів) органів військового управління, вищих військових навчальних закладів, національних миротворчих контингентів ЗС України, військових частин і установ (далі – інформаційно-медійні структури)». Треба наголосити, що на той час це рішення було досить прогресивним та повністю себе виправдало.

Важливо зазначити, що ЗСУ долучилися до участі в міжнародних миротворчих місіях під егідою ООН (Організації Об'єднаних Націй). Пізніше, згідно зі стандартами НАТО (Організації Північноатлантичного договору), в усіх військових частинах було введено посаду помічника командира по зв'язках зі ЗМІ. Цієї норми завжди дотримувалися, що дало змогу українським військовим журналістам здобути додатковий досвід, ознайомитися з роботою колег з інших країн, а українському та світовому суспільству – мати інформацію безпосередньо із зони військових конфліктів.

Отже, можна висувати, що після розпаду Радянського Союзу ЗСУ отримали у спадок 11 дивізійних і 2 газети військових округів (Київського і Прикарпатського), проте структура пресслужб військового відомства була утворена пізніше. Суттєве скорочення чисельності особового складу й розвиток сучасних інформаційних технологій спонукали військове керівництво до реформування військової преси. Тому за рахунок штатної чисельності військових видань із найбільш кваліфікованих і патріотично налаштованих військових журналістів були створені пресслужби військових округів, корпусів, дивізій тощо. Офіцери та працівники пресслужб у цей час заклали підґрунтя діяльності інформаційно-медійних структур ЗСУ, зробили багато позитивного у військово-інформаційній політиці силового блоку нашої держави. Також необхідно наголосити, що створена вертикаль інформаційно-медійних структур змогла у критичний 2014 рік вистояти й виконати всі покладені на неї завдання.

REFERENCES

Khaliavynskiy I. – nachalnyk pres-sluzhby MO Ukrainy, Personal communication, May 20, 2022) [in Ukrainian].

Kluban O. – pershyi nachalnyk pres-sluzhby MO Ukrainy, May 25, 2022) [in Ukrainian].

Kluban, O. M. (Comp.). (2013). *Zhurnalisty striliayut ne kuliamy*. Kyiv: ANT [in Ukrainian].

Pro poriadok dopusku zhurnalistiv, pratsivnykiv zasobiv masovoi informatsii na obiekty Ministerstva oborony Ukrainy ta Zbroinykh Syl Ukrainy: Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 14.06.2012 r. № 399. *Verkhovna rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1149-12#Text> [in Ukrainian].

Scheda, S. (2013). *Ukrainska viyiskova presa yak chynnyk natsionalnoho viiskovoho budivnytstva (XX – pochatok XXI st.)*. [The Ukrainian military press as a factor of national military development (XX–early XXI centuries).]. (*Extended abstract of Doctoral thesis*). Kyiv [in Ukrainian].

Scheda, S. P. (2010). Osnovni etapy transformatsii viiskovykh zasobiv masovoi komunikatsii v konteksti reformuvannia Zbroinykh Syl Ukrainy (1991–2010 rr.). *Hileia: naukovyi visnyk: zb. nauk. prats*, 38, 116–123 [in Ukrainian].

Roman PORONIUK

*PhD Student (Military Courses)
Scientific and Organizational Department
Hetman P. Sahaidachnyi National Army Academy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5289-9431>
e-mail: rporon@gmail.com*

Olha HAPEIEVA

*PhD (History), Senior Researcher
Professor at the Mobilization, Organizational,
Personnel and Defence Planning Department
Hetman P. Sahaidachnyi National Army Academy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3145-7025>
e-mail: o.gapeewa@gmail.com*

**ORIGIN AND FORMATION OF INFORMATION AND MEDIA
STRUCTURES OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE IN 1991–2014**

The article considers the process of formation and transformation of public relations structures in a system of the Ministry of Defense of Ukraine: press centers in commands of families and types of troops (forces) of the Armed Forces of Ukraine, press services of operational commands, positions of divisional (brigade), as well as the accompanying process of optimizing the number of military printed periodicals in 1991–2014.

The main focus is on the study of the source complex of departmental organizational and administrative acts on the activities of public relations structures and documents stored in the personal archives of former employees of the press services of operational commands for the period determined by the chronological framework of scientific intelligence. Most sources were introduced into scientific circulation for the first time.

It has been investigated that Ukraine was one of the first countries of the former USSR to create a system of public relations in its own armed forces, which is evidence of the democratic path of development of our state. It is proved that despite the significant reduction in the number of military media and the constant search for the optimal model of information and media support of military construction activities in Ukraine managed to retain highly qualified journalists and further ensure the implementation of assigned tasks.

Keywords: Armed Forces of Ukraine, mass media, public relations, military press, media, information war, press service.